

A szeretet, ha befelé nő, kifelé csak tüskéket mutat. Hildát újra és újra megsebeztek az anya szeretetének tüskéi. Van, aki szeretni is csak úgy tud, hogy másnak fájjon. A lány napjai egyre szomorúbbak lettek, de még sírnia sem volt szabad; egy szobában aludt az anyával és az anya a könnyeket is számontartotta; aki nem tud sírni, azt ingerlik a könnyek. A könny is szabadság, a könnyekben elpárolog a fájdalom. A rabok pedig gyűlölik a szabadokat, a fájdalom néma rabjai a fájdalom könnyes szőkevényeit.

Hilda délutánonkint néha kiment a szállóbe, leült a présház előtt a padra, belebámult a fázós őszbe. Csupasz fák, kifosztott tőkék: mintha minden jelkép volna. Eszébe jutottak a régi őszök, a sárga lombok, érett gyümölcsök, csillanó ököryalok és vidám szállóhegyi uzsonnák. Olyan lett az életük, mint ez a didergős, vígasztalan őszi vidék.

Érezte, hogy teher a házban. Máriára gondolt, csak most eszmélt rá, mennyire szereti és mennyire sajnálja. Gyereket vár, segítségre volna szüksége. És hogy Mária és az anya megtalálják egymáshoz az utat, annak ő az akadálya.

El kellene mennie innen. De hová és kihez? Eszébe jutott Balogh Karcsi. Elpirult. Maga előtt látta a fiú derűs arcát, halotta meleg, kedélyes hangját. Olyan jó volt mellette lenni, beszélni vele, más világból jött és megértette. Az anya nem értette meg. Mária sem értette meg. Az apa pedig nem merte megérteni.

De Balog Karcsi olyan végtelenül, olyan valószínűtlenül messze volt! Az álmok félős, háborús vidékein, vagy talán már az álmokon is túl. Mária boldog, gyereke lesz. Erdemes élnie, egy gyerekért mindent érdemes. Néha, amikor tudta, hogy senki sem látja, fölemelte a karjait, úgy, ahogy rongybabáit dajkálta régen. Elérzékenyült és még szomorúbb lett.

Szabóky Gábor késő ősszel jött a városba, a gazdasági hivatal ügyeit vizsgálta át, mint szakértő. Fél karját még a háború első napjaiban letépte egy gránát Szerbiában. Valahol északon, Szolnok körül, a Tisza mellett volt birtoka. Társaságban ismerkedtek meg, a férfi néhányszor látogatást tett náluk. Novemberben megkérte a kezét.

Esős nap volt, kedvetlen, nyirkos idő.

— Nézzé, Hilda, — mondta, — nem vagyok fiatal és nyomorék vagyok. De ha mégis úgy érzi, hogy tudna velem élni...

Hilda a csonka kart nézte, az üresen lógó kabátujjat.

Eszébejutott egy koldus, akit kislány korában látott. Forradásos csonk volt a karja és a csonk vörösén lila foltok látszóttak.

— Úgy érzem, — súgta. Lehajtotta a fejét. Főlemelte a kezét, mintha csak a haját igazgatná, és lopva letörölte a könnyeit.

*

A tél váratlanul tört rá a városra. Este még szokatlannul langyos volt az idő és reggelre jégvirágosak lettek az ablakok, hullott a hó. Ezen a napon tartották az eljegyzést.

A kályhák otthonosan ontották a meleget. Alkonyodott. Boris, a cselédlány teríteni kezdett. Hilda már elkészült öltözkével, a hálószoba tükre előtt állt, haját igazgatta. Az anya bejött, megállt a háta mögött.

— Kenj egy kis pirosítót az arcodra, — mondta. — Olyan vagy, mint egy halott.

Hilda a tégely után nyult. Remegett a keze. Minden erejét össze kellett szednie, hogy el ne ejtse az edény üvegtetejét.

Lenkán rossz érzés borzongott át. Már a nyelvén volt: „Mire jó ez az egész, ha nincs örömd benne?” Aztán eszébe jutott Mária és Mária gyermeke. Hallgatott. Nagy, főlemelő érzés hullámozott át rajta. Mária méhében érik az utód, a család folytatása. Érdemes élni és dolgozni, érdemes törődni a szöllővel, amely jövőre kiheveri a csapást. Él és terem tovább, a jövőnek. A halottak aludjanak. A rossz tőkéket kidobják. A sebek behegednek. Az új venyigéken ki veszi észre a tavalyi jég forradásos nyomát?

Hilda sóhajtva hajolt a tükörbe, már másodszor törülte le a rosszul sikerült festést. Az anya nesztelen léptekkel elhagyta a szobát.

Megállt az ebédlő asztalánál, kinézett a hóesésbe. Mária jutott eszébe ismét. Az akácvirágzás, mikor Mária elment. Milyen más volt, gondolta, mennyire az én fajtám. Máriának nem kellett a pirosító. Mária nem adta meg magát. Az ő vére, az ő lánya.

Kint a szél kavarta a havat. Háta mögött csörömpölt a lány. Az evőeszközök odakocantak néha a poharakhoz és ilyenkor meghitt, karácsonyas csöngetyűhangok zendültek.

Gondolatban még mindig az elmúlt tavaszban járt. Mária megnőtt emlékezetében s Hilda olyannak tűnt mellette, mint bágyadt, hervadozó mécses. egy tűzoszlop mellett. Megdöbbenve eszmélt rá: megveti Hildát a választásáért.

Vállatvont. Hilda meglepően okos, nem vállal kockázatot. A vőlegény gazdag és már nem fiatal, ajándék ez az életébe csöppent szép ifjúság, meg fogja becsülni. Földje van, fogata, bőséges háza. Hilda földbirtokosné lesz.

De jobb szeretne volna, ha Hilda tiltakozik, ha harcol valakiért, akit igazán szeret, úgy, ahogy ő harcolt az anyjával

Kovács Miklósért, és úgy, ahogy Mária harcolt vele Korondy Ákosért.

Az utcán kigyulladt a gázláng. A Korona-tér felől két bundás alak közeledett.

— Jönnék, — szólt be a hálóba és még egy utolsó pillanattal végignézett Hildán. A lány a lámpa alatti állt, papírlapot tartott a kezében, látszott, hogy zavarban van, amiért nem tudta elrejtetni idejében. Lenka megragadta a karját.

— Mi az?

— Semmi.

Az anya szemében szigorú fény lobbant. Egy pillanatra arra gondolt: ez a papírlap titkos üzenet talán. És szerette volna, ha megalázhatja Hildát.

— Mutasd! — szólt rá keményen.

Hilda átnyujtotta az írást. Mária régi, első levele volt.

Az anya az ajkába harapott. Lehajtotta a fejét.

Csöngették. Kisietett, fogadni a vendégeket.

*

A család gyásza még nagyon friss volt, csak csöndes, szerény vacsorát tartottak. A jegyeseket egymás mellé ültette Lenka az asztalfőre. Előttük óriási csokor virág állt, eltakarta őket. Azokat azonban feszélyezte elrejtettséjük. Nem tudtak mit beszélni egymással. A vőlegény mereven kihúzta magát, balkezeivel idegesen tépdeste az asztalfutó csipkeszegélyét.

Az asztal másik felén egyre hangosodott a társalgás. Hozzájuk alig szóltak. Szabóky Gábor idegen volt, más vidékről való; magukban talán haragudtak is rá, mint valami betolakodóra. A rokkant érezte ezt. Nem volt hajlékony fajta. Ha főleszmélő udvariassággal mégis intéztek hozzá egy-egy kérdést, kurta „igen” és „nem” volt a felelet. Az arca azonban nem árult el semmi megbántottságot.

Hilda tanácstalanul ült a férfi jobbján. Néha rápillantott, nézte gőgös arcát, szája szögletében a keserű vonást. Egyszerre megsejtette, mekkora fájdalom ennek a szép, szálás, rártarti férfinak a rokkantsága, mennyire ingerli a háború áldozatainak járó részvét és tisztelet, mennyire egyedül van és mekkora szerelemnek kell égnie benne, hogy ki tudta mondani ügyefogyott vallomását.

„De ha igazán úgy érzi...” Hilda most igazán úgy érezte.

— Megengedi, hogy fölvgájam a húst? — fordult hozzá.

— Köszönöm, majd magam, — biccentett a férfi. Baljával olyan erővel nyomta villáját a hússzeletbe, hogy szétmállott, mint puha tészta a kés alatt.

Hilda szeme csupa könny lett.

— Nekem megengedheti, — mondta.

A férfi ránézett. Belenézett a könnyharmatos szemekbe. Mindent megértett. Ebben a pillanatban leomlott közöttük valami. Érezték: most már eltéphetetlenül egymáshoz tartoznak.

—Bocsásson meg, — mondta. Odatolta Hilda elé a tányerjét. — Elszoktam tőle, hogy ilyenek legyenek hozzám. Kérem, segítsen.

A többiek mind hangosabban vitatkoztak. Ezen az eljegyzésen egyetlen szó nem esett a szerelemről, az elmúlt fiatal-ságról. A háborúról, a fővárosból érkező furcsa hírekről és a csapatok állásáról beszéltek.

— Meglátjátok, Károlyi tönkreteszi az országot, — szólt öblös hangon egy tanár, aki jóbarátja volt a helyettes igazgató-nak.

— Nem Károlyiról van szó, — ellenkezett egy széparcú öregember. A szőlleje szomszédos volt Lenkáékéval. Itt egy ember már nem tehet semmit.

— Tisza István!

— Tisza sem. Úgy vagyunk, mint akiket harapófogóba szorítottak. Én érzem. En egy életet éltem végig ezen a földön. Az én ösztönöm nem csal. Megmozdult alattunk a föld, ki tudja, mikor csúszik ki alólunk.

— Én érzem, — folytatta az öreg látnoki bizonyossággal. Főlemelte a hangját, ujjai táncoltak az asztalon. — Magyaror-szágnak vége.

Elcsuklott a hangja. Nem bírta folytatni. Az asztalnál nem mozdult senki. A vendégek megszégyenülten lehajtották a fejüket. Nem hallatszott, csak az öregember sírása és kintről a szél.

Ebben a pillanatban megreccsent egy szék, mint mikor va-laki indulatosan előrehajol. Éles, kemény hang csattant, olyan erővel, mint egy kiáltás.

— Soha!

Főpillantottak. A csokor résein át Szabóky Gábort lát-ták, eltökélt arcát, indulatban égő szemét és az ajkait, amint megmozdulnak és újra kimondják: soha.

Az öreg fölállt. Odament a férfihoz. Magához ölelte, resz-kezős kezeivel az üres kabátujjat simogatta.

— Fiam! Édes fiam...

Odavonta magához Hildát is, összeölelte őket, áldó moz-dulattal, mondott valamit, áldást talán, de nem értette senki.

Már mindnyájan körülöttük álltak. Hilda átfonta karjá-val Gábor nyakát, fölgaskodott és szégyen nélkül, büszkén szájoncsókolta.

Koccantak a poharak. Mindnyájan könnyeztek.

3.

Lenka bekecsét vett, kötött sapkát húzott a fejére, előke-reste az ura botját, az egyetlen emléket, amit megtartott tőle. Kiment a szőlőbe. Ritkásan szemelt a hó. A prészáz előtt megállt, lenézett a dombról. Eszébejutott az öreg szomszéd jóslata. A város békén pihent odalent, a tornyok bátran nyúl-

tak magasba és a kémények meghittent füstölögtek. Egy-egy varjú szállt a karókra, majd föllibbent, suhogtatta fekete szárnyait és eltűnt a hulló hó mögött. Nyugodt és békés volt a táj. De Lenka gyanakodott, feszülten figyelt; a háborúra gondolt, Gáspárra, a nyomasztó hónapokra, esztendőkre s várta, hogy egyszerre fölmorajlik valahonnét a távoli ágyúdörgés. De háborítatlan, puha csönd vette körül. Nem hallatszott, csak a hó halk zizegése.

A prészáz előtt a padot és az asztalt helyettesítő malomkövet vastagon megülte a hó. Letisztogatta őket, mintha vendégségre készülne, mintha a következő pillanatban föltünnék a domb aljában a családfő, Gáspár és a két lány. Elöl jön az apa, utána a két lány, Gáspár hátul, el-elmaradozva; őszszevillan a szemük, mutatja a főhelyet, kezdődik a lakoma...

És nem jött senki. A fiatal fákat nézte, törzsüket szalmával csavarták körül a fagy és a nyulak ellen. Az új gyümölcsfák voltak, még néhány év és meghajlik águk a termés alatt. Az asszony egygyé vált ezekkel a fákkal, melyeket ő telepített és melyek most belekapaszkodnak szívós gyökerükkel a földbe. Megkötik és nincs vihar, mely kifújhatná alóluk a szemcsés homokot. Ő ugyanígy kapaszkodik a földbe és a jövőbe, az unoka sarjadozó életén át.

Az unoka gondolata egészen betöltötte. Hildát elengedte, úgy hullatta le magáról, mint túlérétt gyümölcsét a fa. Talán egy kicsit sürgette is magában. Menjen, legalább egyedül maradj, nem vonja el a figyelmét semmi a munkától. Sok mulasztást kell pótolnia. De érdemes, az unokáért.

— Anyám, ugye eljön az esküvőre? — kérdezte Hilda. Gábor kívánta, hogy az ő falujában, a régi kegyúri templomban esküdjenek. Lenka kitért.

— Tudod, annyi a dolgom, és a házat se hagyhatom itt ezekben az időkben.

Hilda nem erőltette. Érezte: nem fontos többé az anyának. Lenka a hátralevő napokban a babaholmikát mosatta, anyagot vett, ingecskéket varrt és előkereste a fiókokból a féltve őrzött svájci csipkéket.

A lánya kelengyjével nem sokat gondolt. Bőségesen bevásárolt a korona-téri nagy üzletben és póstán elküldött mindent.

— Így a legjobb, — mondta. — Ugyis sok bajod lesz a két csomaggal.

Két kosarat bízott rá. Az egyikben ételmiszer volt, a másikban babaruhák. Hilda a maga stafirungját nem is látta.

Egyedül utazott el az esküvőjére. Lenka kikísérte az állomásra, megvárta, míg az agyonzsúfolt vonat elindult. Az állomáson nagy zűrzavar volt, pedig máskor alig utaztak ezzel a hajnali vonattal. Mintha pánik tört volna az emberekre, mintha nem békés utasok lennének, hanem riadt menekülők. Egy pillanatra eltűnődött: vajjon nem nekik van igazuk, az elmenőknek? Sípoltak. A hosszú kocsisor meglődött. Gáspárra

gondolt: ugyanígy kísérte ki a vonathoz, ugyanígy nézte a forgó kerekeket. Hilda búcsút intett és neki egyszerre elszorult a szíve. Megdöbbenő bizonyossággal érezte, hogy akik elmennek, nem fognak visszajönni soha többé.

De túl az állomás környékén nyugodt volt a város. A fáko hajnalban sápadtan világítottak a lámpák. A felhők leszálltak, egészen a háztetőkre. Minden pillanatban nekieredhet a hó.

A Korona-téren kupacokban állt a szökökút körül a hó. A fürdőző istenasszony testét náddal és szalmával burkolták be. Lenkát megnyugtatta ez a látvány. A fiatal fákra gondolt a szőlőben. Akik védekeznek a tél ellen, azok hisznek a tavaszban. Csak beletörödni nem szabad. Az élet addig megy tovább, ameddig akarjuk. Csak nagyon kell akarnunk.

A lakás még langyos volt. Az ebédlőkályhában parázslott a tegnapi tűz. Kinyitotta az ablakot, székekre tornyozta előtte az ágyneműt. Mintha az elmúlt időt, elmúlt életet szellőztetné ki belőlük; úgy érezte: ezen a hajnalon valami új kezdődik. Újra meg újra az unokára gondolt. Lehet, hogy háború van és a világot vad hírek nyugtalanítják. A környékről többen északra költöztek, de a belváros kitarzott, a polgárházak farkasszemét néztek a viharral. A fiúk kint harcolnak a fronton, az öregek nem árulhatják el őket. Aki elhagyja helyét, aki lemond, sorsára hagyja az odakint küzdőket. Az a gondolat, hogy Gáspárt és őt a szolgálat rejtelmes közössége egybekapcsolja, ünnepélyes érzéssel töltötte el.

Lassan kivilágosodott. Az alacsony égből hullani kezdett a hó. A lány bejött és nekilátott a takarításnak. Lenka leszedte a reggeli maradékait, kivitte a konyhába. A kihűlő szobában átfázott, kívánta a meleg ételt. Tejet tett föl, fölélesztette a tűzhely paraszát.

Valaki zörgetett elől az ajtón. Várt egy darabig, majd hogy senki nem nyitotta ki, a konyhához botorkált. Ormótlan bakancsai döngtek a kövön.

Lenka kilesett a függöny mögül. „Kellene valahonnan egy jó kutyát szerezni” — gondolta. Be akart szólni a lánynak, de meggondolta magát. Kinyitotta az ajtót. A férfi előrelépett, lábát a küszöbre tette. Bakancsa talpa levált, spárgával kötötte a cipő fölső részéhez.

— Itt laknak még Kovács Miklósék? — kérdezte rekedten.

Lenka fölsikoltott, odahajolt szakállas arcához fölemelte, nézte.

— Fiam! Nem ismersz? Gáspár...

A férfi félretolta az útból, leroskadt egy székre.

— Éhes vagyok, — mondta tompán. Levetette a kabátját, amely kívül csupa hó volt és belül csupa rongy. Szeme kidülledt, cimpája remegett, amint meglátta a gőzölgő kávé, a kenyert és a szalonnát. Kezében táncolt a kés. De egyetlen falatot sem bírt lenyelni.

Lenke döbbenetben figyelte. Lassan kótkedni kezdett: hátha megcsalta ösztöne, hátha nem is Gáspár ez a szakállas, elhanyagolt jövevény. Egyszerre eszebejutott valami.

— Csak nincs vége a háborúnak? Hogy így hazajöttél...

Gáspár nem felelt. Betámolygott a hálószobába. Rávetette magát a díványra, melyen még ott volt Hilda lepedője. Mindjárt elaludt.

Lenke leszedte lábáról a rongyos bakancsot. Ollóval vagdosta és késsel metszette le a nyirkos, fagyott bőrt. Lecsavarja a lucskos kapcát. Betakargatta az alvót és leengedte a redőnyt. Végig az összes redőnyöket leengedte.

*

Lenka és a cselédlány felváltva virrasztott Gáspár mellett. A beteg néha felült, rohamra vezényelte láthatatlan katonáit és szemében állati rémület lakozott. Ha a lány kezében megcsörrent az evőeszköz, ha becsapódott egy ajtó, ha kocszi zörgött el a ház előtt, csontos kezével görcsösen az ágy fájába kapaszkodott. Bőre sárga lett és megereszkedett, arca vörös volt a láztól.

Allapota egyre rosszabbodott. De Lenka erősen hitte, hogy egyedül is le tudja gyúrni a betegséget. Nem akart orvost hívni. Szégyelte, hogy a fia megszökött a harctérről és félt, hogy az orvos elárulja. Ismerőseivel nem érintkezett. Ha csöngettek, senki nem nyitott ajtót. Mintha halottak laknának a házban.

Szilveszter estéjén a láz magasra szökött. Gáspár félrebeszél, hörgött; úgy látszott, megkezdődik a végküzdelem. Lenkában vad rémület támadt. Behívta a lányt a beteg mellé, felöltözködött és elindult az orvosért.

Az utcák néptelenek voltak. Szitált a hó. A Korona-téren kocsik várakoztak. A Kupa Vezér fényes ablaktáblái mögött hatalmas karácsonyfa látszott. Valaki kinyitotta az ajtót. Párás dohányfüstös meleg szállt ki és vidám cigányzeneszó.

Főkötős szakácsné nyitott kaput az orvoséknál.

— Kit tetszik keresni?

Félretolta. Végigment a hosszú folyosón és a sötét szobákban. Az ebédlő küszöbén megállt. Prémjén olvadni kezdett a hó.

Nagy társaság ült az asztal körül. Az orvos középujját állt, pezsgőspohárral a kezében, a köszöntő utolsó mondatát mondta.

— ...és legyen jobb az újesztendő, mint amilyen a régi volt...

Lenka előrelépett. A vendégek megdöbbenetben nézték a jövenvényt. Néhányan megismerték, köszöntek. Félrevonta az orvost.

— Doktor úr, jöjjön azonnal velem. Valaki haldoklik a lakásomon. Az orvos az asztal felé intett.

— Bocsássatok meg, sürgős dolog. Sietek vissza, várjatok meg.

Kabátot vett, fogta a táskáját és indult az asszony után. Régi ismerősök voltak, a doktor kezelte a Kovács-család gyermekeit és később a helyettes igazgatót is. Amint egymás mellett mentek hallgatagon a vastag hóban, a régi időkre gondoltak mind a ketten.

Elérték a házat. Az előszobában az orvos megkérdezte: ki beteg? Lenka elfordult.

— Nem fontos.

Bevezette a hálóba. A vizsgálat nem tartott tovább öt percnél.

— Megismerte? — kérdezte tompán az orvost, mikor kijött az ebédlőbe. Az ránézett.

— Nem ismerem meg, — mondta. — Nem kaphatnék egy pohárka szilvörümet?

Lenka töltött; keze reszketett, az ital lecsurrant a pohár szélén. Sóhajtott, kimerülten roskadt a székbe. Az orvos előre hajolt, megfogta a kezét.

— Mire jó ez, nagyságos asszony? Nem vagyunk elég jó barátok? Azt hiszi, ez az első? Így szállingóznak haza egymás után. Nagyon haragszik rá?

— Nem. Már nem haragszom. Csak a bánat. Az én fiam...

— Igen. A maga fia. Nem bírta. Azt hiszi, egy ember segíthet?

— De ha mind... És éppen ő...

— Ne haragudjon rá. Eleget szenvedett. És talán itthon nagyobb szükség lesz rá.

Az asszony elsápadt.

— Hogy érti ezt?

— Nem tudni, mi lesz holnap. Hol él maga? Nem olvas újságot?

Lenka két hete nem látott lapot. Megdöbönt: mi történt ez alatt a két hét alatt a világban, hogy ez az ember, akitől mindig csak biztató szót hallott, így beszél?

— Bizony, — folytatta az orvos, — nehéz napok jönnek, férfi kell a házhoz.

— Nem, ne... Rajta segítsen!

Az orvos vállatvont

— Ha megéri a reggelt... Menjen be hozzá. Hátha akar mondani valamit.

A táskája után nyult. Az ajtóból visszaszólt.

— Hanem ha fölépül... Mégis, nem tudni, mi jön. Nem fontos, hogy sokan tudjanak róla. Felőlem nyugodt lehet. A vendégeimnek majd azt mondom, a cselédlány elvágta az ütőerét. Gáspár pedig... Kint a szállóban jobb a levegő. Egy betegnek...

Elköszönt. Lenka az ablakból utána nézett, látta, amint áthalad a gázlámpa fénykörén és eltűnik a hóesésben. Eszébe jutottak a régi telek, a régi gyermekbetegségek. Az orvos

ugyanígy tünt el a sötétben, táskájával a hóna alatt. A jelene-
tek kísértetiesen visszatérnek. Csak a világ lesz más körülöt-
tünk, rettenetesen más lesz.

Visszament a beteghez. Gáspár lázasan kiáltozott, rohamra
vezette századát az Isonzo fölött.

Reggelre leszállt a láz. Délelőtt újra eljött az orvos. Elé-
gedetten mosolygott. Gáspár túl volt a veszélyen.

4.

A présházhoz annakidején hozzáépítettett egy szobát Len-
ka: legyen hol aludni, ha szüret táján kint töltött az éjszakát.
A szoba sarkában kandalló állt és a falakon ócska képek lóg-
tak, pókhálós olajnyomatok. Kossuth Cegléden, a haldokló
Petőfi a segesvári síkon és a várrom előtt patak vizébe hajló
szarvas. Voltak itt családi képek is, fakó fényképek, repede-
zett barna keretben: régi szüreti ebédek, Lenka és Kovács
Miklós s előttük a három gyermek ünneplőben, Mária tizenkét
éves korában, s egy nagy csoport, helybeli urak és asszonyok
1913 nyaráról.

Ebben a szobában lakott Gáspár. Lenka naponkint meg-
látogatta, ebédet vitt neki és szeretett volna beszélgetni vele.
Gáspár azonban nem felelt a kérdésekre, nem emlékezett
semmire. Az asszonyt ingerelte ez a némaság. Nem tudta meg-
érteni, hogy Gáspár elfelejtette a családot, a közös emléke-
ket, kiszakadt közülük, elhagyta, mint a többiek, talán még
náluk is messzebb jár. Eszébejutott, mennyi gonddal nevelte,
milyen aggodalommal virrasztott betegágya mellett, mekkora
büszkeséggel gondolt rá, mikor állást kapott egy vidéki város-
ban. Néha szeretett volna rákiáltani: ébredj föl már! Lehetet-
lennek tartotta, hogy valaki így kihulljon a világból. Gyanakod-
ni kezdett: hátha nem is akar meggyógyulni Gáspár. Az ura se
akart meggyógyulni. A férfiak alattomos lázadása ez? Ku-
tatva nézett a fia kifejezéstelen szemébe, bele akarta önteni
a maga erejét, tevékenységét, életösztönét. Akármilyen törté-
ni: az életet végig kell élni. Megszökni az élet elől: gyávaság.
Gáspár kétszeres szökevény és kétszeres áruló.

De csak addig haragudott rá, míg vele volt. Mikor haza-
felé ment, meghatottan idézte maga elé arcát, gondolatban az
ölebe vonta és simogatta, mint akkor, amikor nagyon kicsi
volt még.

Egy délután csoportosulás állta el az útját. A rikkancs
kiáltozva lobogtatta újságjait; csomagja pillanatok alatt elfo-
gyott. Egy férfi a lámpa alá állt, hangosan olvasta a vastag-
betűs címeket.

— Mackensent elfogták. Károlyi Mihály kiszolgáltatja
Mackensent a franciáknak.

Este kézitáskájába csomagolta értéktárgyait és a táskát az
előszobaszekrény mögé rejtette, hogy kéznél legyen, ha tör-

ténnék valami. Utána leült, belebámult a kályha tüzébe, érezte, hogy ez volt a legnehezebb este az életében. Haldoklók fölött virrasztani könnyebb, mint elfogadni a pusztulás gondolatát. Fölkészülni arra, hogy talán el kell hagyni mindent, amiért élt és amiért meghaltak, akik hozzá tartoztak.

Csüggedten ült, ölébe ejtett kézzel, éjfélig. Eszébejutott egy nyári nap, mikor a Széchenyi-sétányon vezette gyermekeit a fürdő felé. Egy másik, mikor Mária első vizsgájára ment. A sétány fái még kicsinyek voltak akkor. Maga előtt látta szülői házát, a málladozó istállófalat és a lugas fürtös szőlővirágait. Aztán kora délelőtt hintón haladnak apjával a város felé, az ákácok mögött már látszanak a templomtornyok és a kukoricák fölött remeg a hőség. A kerekek mélyen belesüppednek a homokba és érzik a lovak csípős izzadtságszaga.

Soha nem tudta, hogy ennyire, ilyen végtelenen a szívéhez nőtt ez a bácskai táj. Csak most látta, milyen szép, mikor bele-törődött, hogy talán el kell mennie.

De aki csak készülődik a búcsúra, hisz a visszatérésben. Lenka hitt benne. Fölkészült a viharra, melynek el kell következnie, mert a város belenyugodott, tehetetlenül elfogadta a közelgő veszedelmet, nem tett ellene semmit. Az asszony kihordta a présházba az üstöket és elrejtette egy hordó alá. Lisztet, sót, cukrot vásárolt és azt is kivitte. Gáspár közönyösen figyelte, amint kis ásójával elszántan dolgozik; nem segített. Ha anyja megjött, elhagyta a présházat, kint sétálgatott a pászták között alkonyatig. A szlankamenták végén kidöntött diófa zárta el az utat. Szeretett ezen a fatörzsön üldögélni. Lesöpörte róla a havat, tenyerébe süllyesztette állát, ott maradt, míg be nem esteledett, míg az anya ki nem lépett a házból s el nem indult a lejtőn a város felé, ahonnan fölcillantak a lámpák. Lehunyta a szemét és emlékezetében fölmerült egy nyárutói délután képe.

(Folytatjuk.)

Róray György